

Тема: Друга аналітична група катіонів

Загальна характеристика групи

До другої аналітичної групи належать катіони Ag^+ , Hg_2^{2+} і Pb^{2+} . Груповим реактивом є хлоридна кислота, яка утворює з переліченими катіонами не розчинні у воді й кислоти хлориди: AgCl , PbCl_2 і Hg_2Cl_2 . Отже, катіони II аналітичної групи можна виділити із суміші інших катіонів за допомогою хлоридної кислоти.

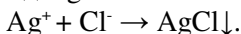
Хлориди катіонів цієї аналітичної групи характеризуються різною розчинністю у воді. Найбільшу розчинність має PbCl_2 (11,0 г/л за температури 20°C), найменшу - Hg_2Cl_2 (2 . 10-4 г/л). Причому розчинність хлоридів неоднаково залежить від температури. За температури 100°C розчинність PbCl_2 збільшується в 3 рази, тоді як розчинність інших хлоридів практично не змінюється. Цю закономірність використовують у ході систематичного аналізу, для того щоб відділити катіони Pb^{2+} від катіонів Ag^+ , і Hg_2^{2+} .

Перші два катіони належать до родини *d*-елементів IB і IВ групи, Плюмбум є *p*-елементом IV А групи. Радіуси атомів елементів побічних підгруп I та II груп майже вдвічі менші від радіусів атомів елементів головних підгруп. Цим пояснюють великі значення потенціалів йонізації і значно слабкіші їх відновні властивості. Отже, в хімічному відношенні ці *d*-елементи є малоактивними металами, що розміщені в ряду стандартних електродних потенціалів після Гідрогену. У зв'язку з наявністю вільних атомних орбіталей вони здатні до утворення комплексних сполук, що використовують для їх виявлення.

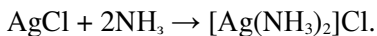
Якісні реакції катіонів Ag^+ , Hg_2^{2+} , Pb^{2+}

Реакції катіонів Аргентуму Ag^+

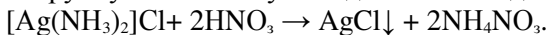
1. Реакція з груповим реактивом HCl . Хлоридна кислота HCl та її розчинні солі (NaCl , KCl тощо) осаджують з розчинів солей Аргентуму білий осад AgCl :

Осад не розчиняється в сильних кислотах, але добре розчиняється в надлишку амоній гідроксиду з утворенням безбарвної комплексної солі діамінаргентум хлориду:

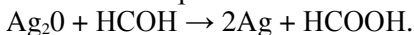

При підкисленні одержаного розчину нітратною кислотою комплексна сіль руйнується і знову випадає білий осад:

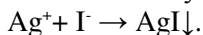
В и к о н а н н я. У пробірку вносять 2-3 краплі розчину соли Аргентуму і додавають такий самий об'єм хлоридної кислоти. Спостерігають утворення білого осаду аргентум хлориду. До розчину з осадом додають концентрований розчин амоніаку до розчинення осаду. Якщо до одержаного розчину додати 5 - 6 крапель концентрованої HNO_3 , то спостерігається випадання осаду.

2. Реакція "срібного дзеркала". За наявності відновників, наприклад формальдегіду, глюкози тощо, йони Аргентуму відновлюються до металічного срібла за схемою:

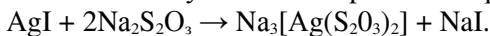

В и к о н а н н я. У чисту пробірку вносять 3-5 крапель розчину аргентум нітрату і стільки ж концентрованого розчину NH_4OH . Додають кілька крапель розчину формальдегіду і нагрівають пробірку на водяній бані. Спостерігають утворення на стінках пробірки блискучої поволочки металічного срібла.

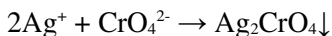
3. Реакція з калій йодидом. Солі йодидної кислоти утворюють з йонами Ag^+ світло-жовтий осад аргентум йодиду, не розчинний у кислотах і в розчині амоніаку (на відміну від AgCl):

В и к о н а н н я. До 4 - 5 крапель розчину соли Аргентуму додають такий самий об'єм розчину калію йодиду. До одержаного осаду додають надлишок розчину натрій тіосульфату і перемішують. Спостерігають розчинення осаду, що пояснюється утворенням комплексної сполуки за таким рівнянням реакції:

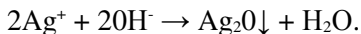

4. Реакція з калій хроматом. Розчинні солі хроматної кислоти виділяють із розчинів солей Аргентуму цегляно-червоний осад аргентум хромату, розчинний у нітратній кислоті та в розчині амоній гідроксиду:

В и к о н а н н я. У пробірку вносять 2 - 3 краплі розчину соли Аргентуму і додають такий самий об'єм калій хромату. Спостерігають утворення осаду.

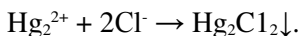
5. Реакція з гідроксидами лужних металів. Ідкі луги осаджують з розчинів солей Аргентуму бурий осад оксиду аргентуму Ag_2O за реакцією:

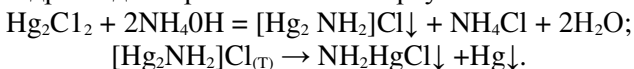
Виконання. До 2 - 3 крапель розчину солі Аргентуму доливають такий самий об'єм розчину лугу і спостерігають утворення осаду.

Реакції катіонів Меркурію (I) Hg_2^{2+}

1. Реакція з груповим реактивом. Хлоридна кислота або її розчинні солі осаджують з розчинів солей Hg (I) білий осад Hg_2Cl_2 (каломель):

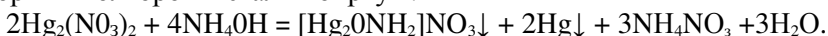

Виконання. До 4 - 5 крапель розчину меркурій (I) нітрату добавляють таку саму кількість хлоридної кислоти і спостерігають утворення осаду. До одержаного осаду доливають концентрований розчин амоніаку і спостерігають почорніння осаду, що пояснюється утворенням дрібнодисперсної металічної ртуті:

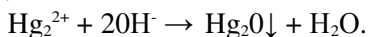
Реакцію з хлоридами та гідроксидом амонію можна використовувати як дробну.

2. Реакція з амоній гідроксидом. Розчин амоніаку виділяє з солей Hg (I) чорний осад дрібнодисперсної металічної ртуті. Крім того, утворюється білий осад комплексної солі, який маскується чорним кольором металічної ртуті:

Виконання. До 4 - 5 крапель розчину, що містить йони Hg_2^{2+} , добавляють розчин амоній гідроксиду. Спостерігають утворення осаду.

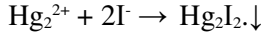
3. Реакція з гідроксидами лужних металів. Ідкі луги KOH або NaOH виділяють з розчинів солей Hg (I) чорний осад відповідного оксиду:

Виконання. До 4 - 5 крапель розчину, що містить йони

Hg_2^{2+} , додавають розчин лугу. Спостерігають утворення осаду.

4. Реакція з калій йодидом. Солі йодидної кислоти осаджують з розчинів солей Hg (I) йодид ртуті (I) темно-зеленого кольору:

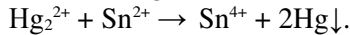

Осад розчиняється в надлишку реактиву з утворенням тетраїодомеркурата (II) іона і чорного осаду металічної ртуті:

В и к о н а н н я. До 4 - 5 крапель розчину, що містить йони Hg^+ , додають розчин калій йодиду. До утвореного осаду доливають надлишок реактиву і спостерігають утворення чорного осаду металічної ртуті.

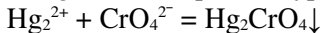
5. Реакція зі станум (II) хлоридом. Солі двовалентного Стануму відновлюють катіони Hg (I) до вільного металу:

В и к о н а н н я. До 4 - 5 крапель розчину солі одновалентного Ртуті додають таку саму кількість розчину станум (II) хлориду. Спостерігають виділення темно-сірого або чорного осаду.

Реакцію зручно виконувати краплинним методом. На фільтрувальний папір наносять краплю розчину, що містить йони Hg (I), і додають краплю реактиву. На папері з'являється чорна пляма.

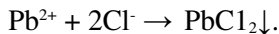
6. Реакція зі хроматом калію K_2CrO_4 . Іони CrO_4^{2-} , при нагріванні, утворюють з Hg_2^{2+} осад червоно-бурого кольору:

Осад нерозчинний в лугах і розведеної CH_3COOH , а розчинний в концентрованій HNO_3 .

Реакції катіонів Плюмбуму(II) Pb^{2+}

1. Реакція з груповим реактивом. Хлоридна кислота або її розчинні солі утворюють з катіонами Плюмбуму білий осад плюмбум хлориду PbCl_2 :

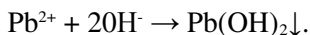

Осад PbCl_2 розчиняється в гарячій воді, що використовують у

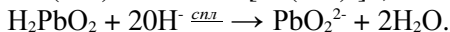
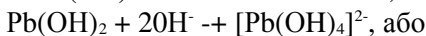
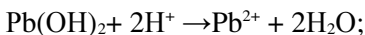
систематичному аналізі для відокремлення його від інших хлоридів цієї аналітичної групи.

В и к о н а н н я. У пробірку вносять 2 - 3 краплі розчину солі Плюмбуму і додають 2 краплі хлоридної кислоти. До розчину з осадом доливають 1 мл дистильованої води, нагрівають суміш на водяній бані і знову охолоджують під струменем водопровідної води. Спостерігають розчинення осаду і повторне його утворення при охолодженні.

2. Реакція з гідроксидами лужних металів. Гідроксиди натрію або калію з катіонами Pb^{2+} утворюють білий осад плюмбум гідроксиду $Pb(OH)_2$:

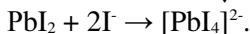
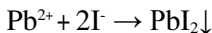

Утворений осад має амфотерні властивості і тому розчиняється як у кислотах, так і в основах:

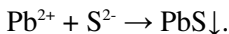
В и к о н а н н я. До 4 - 5 крапель розчину солі Плюмбуму повільно додають розчин лугу до утворення білого осаду. Осад розділяють на дві частини. Одну частину досліджують на розчинення в нітратній кислоті, другу - в надлишку лугу.

3. Реакція з калій йодидом. Калій йодид утворює з солями Плюмбуму осад PbI_2 жовтого кольору. Осад розчиняється в надлишку реактиву з утворенням безбарвної комплексної сполуки $K_2[PbI_4]$:

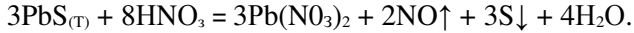

В и к о н а н н я. До 4-5 крапель розчину солі Плюмбуму повільно додають розчин калій йодиду до утворення осаду PbI_2 , який розчиняється в гарячій воді і знову утворюється при охолодженні у вигляді золотисто-жовтих кристалів. Якщо до осаду додати надлишок KI , то він повністю розчиняється.

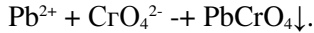
4. Реакція з натрій сульфідом. Натрій сульфід при додаванні до розчину солей Плюмбуму осаджує плюмбум сульфід чорного кольору:

В и к о н а н н я. До 4 - 5 крапель розчину солі Плюмбуму додають кілька крапель натрій сульфід. Спостерігають утворення осаду. Випробовують розчинність його у воді і в кислотах. Плюмбум сульфід не розчиняється в розбавлених мінеральних кислотах, їдких лугах. він розчиняється тільки в HNO_3 (при нагріванні) за таким рівнянням реакції:

5. Реакція з калій хроматом. Калій хромат виділяє з розчинів солей РЬ (II) жовтий осад плюмбум хромату:

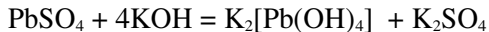

В и к о н а н н я. До 4 – 5 крапель розчинної солі Плюмбуму додають кілька крапель розчину ацетатної кислоти і калій хромату. Досліджують розчинність утвореного осаду PbCrO_4 в розчинах лугів, в яких він розчиняється за таким хімічним рівнянням:

Крім того, осад розчиняється в нітратній, але не розчиняється в ацетатній кислоті.

6. Реакція з сульфатною кислотою H_2SO_4 . Іони SO_4^{2-} осаджують катіони Pb^{2+} у вигляді білого кристалічного осаду. Напишіть рівняння реакції. Осад розчиняється при нагріванні в лугах:

Систематичний хід аналізу суміші катіонів другої аналітичної групи

Систематичний хід аналізу суміші катіонів другої аналітичної групи зображено на схемі:

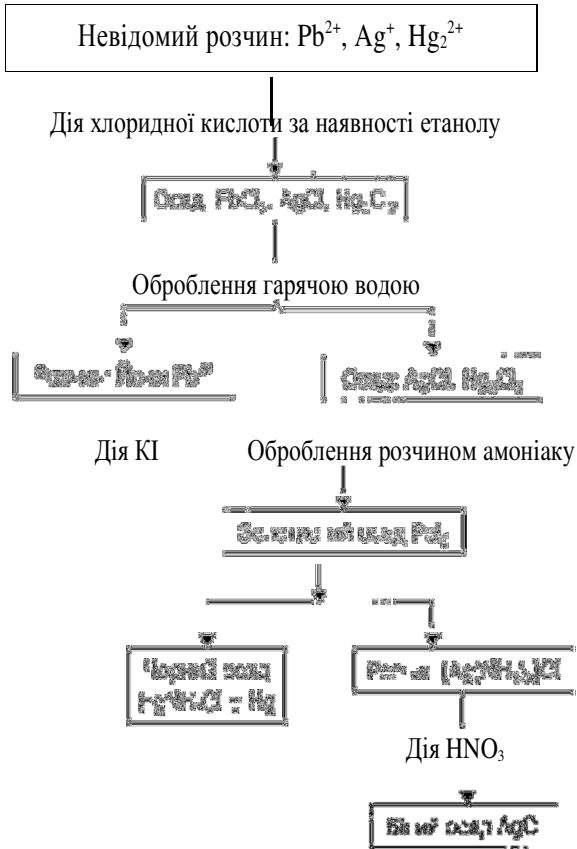

Схема аналізу суміші катіонів другої аналітичної групи

Систематичний аналіз катіонів II групи виконують у такій послідовності:

1. Осадження катіонів другої аналітичної групи

У конічну пробірку вносять 2 - 3 мл досліджуваного розчину і додають розчин хлоридної кислоти HCl (1 : 3) до повного виділення осаду. Після відстоювання осаду перевіряють повноту осадження (розчин не повинен каламутіти після додавання хлоридної кислоти). Осад, у якому містяться хлориди аргентуму, плюмбуму і меркурію (I), відокремлюють від розчину методом центрифугування.

2. Дослідження осаду

А. Виявлення катіонів Pb^{2+} . До осаду хлоридів аргентуму, плюмбуму і меркурію (I) додають 2 мл гарячої води, добре перемішують і кілька хвилин нагрівають на водяній бані. Йони Плюмбуму переходять у розчин, в якому їх виявляють за допомогою калій йодиду або калій хромату

Б. Виявлення йонів Hg_2^{2+} . До осаду, що залишився після оброблення водою, додають приблизно 1 мл концентрованого розчину амоній гідроксиду і акуратно перемішують. Почорніння осаду свідчить про наявність йонів Hg (I) . Осад відокремлюють центрифугуванням, а прозорий розчин переносять в іншу пробірку.

В. Виявлення йонів Ag^+ . До кількох крапель аміачного розчину, одержаного після відокремлення йонів Hg_2^{2+} , додають 3 - 4 краплі концентрованого розчину нітратної кислоти і перемішують. Утворення білого осаду AgCl за реакцією свідчить про наявність у досліджуваному розчині йонів Аргентуму.

Контрольні запитання та завдання

1. Що таке *d*-елементи і де вони розміщені в періодичній системі хімічних елементів?
2. Катіони яких *d*-елементів належать до другої аналітичної групи? Як їх називають за сучасною хімічною номенклатурою?
3. Якою величиною характеризують розчинність у воді малорозчинних електролітів? Які солі катіонів другої аналітичної групи належать до важкорозчинних?
4. Які з наведених солей краще розчиняються у воді: а) хромат чи сульфід плюмбуму; б) хлорид чи бромід аргентуму; в) хлорид плюмбуму чи хлорид аргентуму?
5. Чому аргентум хлорид добре розчиняється в розчині амоній гідроксиду, а аргентум бромід – погано?
6. За допомогою якого реактиву – HCl, KI, Na₂S чи K₂CrO₄ – можна найповніше осадити йони Pb²⁺ з розчину?
7. Що утвориться під час взаємодії розчинних у воді солей Аргентуму з лугами? Напишіть рівняння реакції.
8. Які сполуки катіонів другої аналітичної групи мають амфотерні властивості? Складіть рівняння реакцій розчинення їх у кислотах і лугах.
9. Напишіть рівняння реакцій комплексоутворення, які використовують для аналізу катіонів другої аналітичної групи.
10. Які окисно-відновні реакції використовують для виявлення катіонів Ag⁺ та Hg₂²⁺? Напишіть їх, складіть електронні рівняння цих реакцій, назвіть окисник і відновник.
11. Чому до суміші катіонів II групи спочатку приливають розчин NH₃, а потім HCl?
12. За допомогою яких реакцій можна відкривати Ag⁺? 13. На чому базується відділення Pb²⁺ від Ag⁺, Hg₂²⁺? 14. Як відкрити Pb²⁺?
15. Чому при дії NH₄OH на суміш AgCl і Hg₂Cl₂ відбувається почорніння осаду? Що переходить при цьому в розчин?
16. За допомогою яких реакцій можна відкрити іон Hg₂²⁺? 17. Яку роль відіграє HNO₃ при відкритті Ag⁺?
18. Хід аналізу: а) Pb²⁺ і Ag⁺; б) Pb²⁺ і Hg₂²⁺; в) Ag⁺ і Hg₂²⁺